

ЗАЛІЗОБЕТОННІ УКРИТТЯ СТАВКИ ГІТЛЕРА «ВЕРВОЛЬФ» В УКРАЇНІ

У статті висвітлюється питання щодо надземних залізобетонних укриттів, які знаходяться на території колишньої польової ставки керівника 3 Райху Адольфа Гітлера «Вервольф» у снт Стрижавка Вінницького району Вінницької області.

Ключеві слова: ставка Гітлера «Вервольф», укриття, бомбосховище, бункер, снт Стрижавка.

Польову ставку «Вервольф» (FHQu «Wehrwolf») було побудовано в дуже в стислі часові терміни, найбільш важливі об'єкти будувались з грудня 1941 по квітень 1942 року.

Загалом було побудовано близько 80-ти дерев'яні збірні будинки різного призначення (житлові, складські та побутові), а також 3 невеликі надземні залізобетонні укриття бомбосховища (бункери) [9 с. 113]. Будівництвом об'єкту займалась Організація Тодта (нім. Organisation Todt, OT) – військово-будівельна організація нацистської Німеччини [5, с. 14].

Головним інженером будівельником був Фрідріх Классен (Friedrich Klassen). До «Вервольфа» він приймав участь у будівництві інших штаб-квартир Гітлера: «Фельзенест», «Вольфшлюхт», «Вольфшанце» [5, с. 14].

За наказом Гітлера, ставка «Вервольф» була знищена в березні 1944 року [5, с. 33], перед самим приходом Червоної армії.

Як було зазначено, на території ставки було 3 залізобетонні бункери, типові для німецької фортифікації періоду Другої Світової війни. Для ідентифікації споруд, було надано особисті назви: бункер № 1 (особистий бункер Гітлера), бункер № 2 (Генеральський) і бункер № 3 (Комендантський). Перші два бункери знаходяться в центральній зоні (Sperrkreis 1), а бункер № 3 – у другій зоні ставки (Sperrkreis 1).

Труднощі в первісній ідентифікації бункерів та їх вигляді було те, що вони були сильно зруйновані, креслень та схем по сьогодняшній день не виявлено, та дуже мала кількість фото, на яких зображені ці бомбосховища. Крім цього деякі руйнування будівель вводили в оману дослідників (так, довгий час дослідники вважали, що на місті бункеру №2 знаходяться залишки покриття, а насправді це фундамент бункеру).

Великою допомогою у вивченні та ідентифікації бункерів стало те, що до сьогодняшнього дня збереглися бомбосховища на колишніх польових тимчасових ставках: «Хегевальд» (Гуйва, Житомирський район Житомирської області, Україна) [5, с. 117], «Вольфшлюхт» (Брюли-Де-Пеш, Бельгія) [5, с. 125] та «Беренхалле» (Гньоздово, Смоленський район Смоленської області РФ) [10] та дані бухгалтерського звіту щодо будівельних робіт. Так, у звіті зазначено, що три бункери мали об'єм 9900 м³, заброньована площа приміщень трьох бомбосховищ – 81,5 м² [9, с. 113].

Бункер № 1, особистий бункер Гітлера для короткочасного перебування під час гіпотетичного авіаційного нальоту. За німецькою термінологією – regelbau Nr. 101 [11].

Залізобетонний бункер довжиною 10,6 метрів, шириною – 10 м, мав загальну висоту 7,6 м. Покриття посилене двотавровими балками з вмонтованими між ними смугами заліза в якості проти уламкового захисту, мало товщину 2,5 метрів. Стіни – 2 м. Вхідний коридор мав вигляд англійської літери S шириною 1,1 м. Внутрішнє приміщення мало в плані вигляд української літери – Г, з найбільшими вимірами 6,2 м та 3,3 м. Згідно типовим німецьким бункерам, для такої конструкції використовувалось двоє подвійних герметичних дверей. До бункеру була підведена електрика для освітлення та фільтровентиляційної установки й прокладено телефонну лінію. Нажаль, залишків внутрішнього обладнання не виявлено, воно було зруйновано під час підривів німецькими піонерами (інженерні частини вермахту) бункерів у березні 1944 року [1].

Підлога бункеру знаходилась нижче рівня землі приблизно на 1 м. Особливістю бункеру Гітлера було те, що він був прибудований до дерев'яного житлового будинку, де мешкав фюрер, а вхід до укриття знаходився в його робочому кабінеті.

Бункер № 2, так званий «Генеральський», розташований в центральній зоні і міг слугувати укриттям від авіанальотів німецьким генералам з оточення Гітлера, які проживали та мешкали неподалік. За німецькою термінологією – regelbau Nr. 101 [11].

Залізобетонний бункер довжиною 14,5 метрів, шириною – 12 м, мав висоту від підлоги 4,8 м. Покриття посилене двотавровими балками з вмонтованими між ними смугами заліза в якості проти уламкового захисту, мало товщину 2,5 метрів. Товщина стін – 2 м. Вхідний коридор мав вигляд англійської літе-

ри S шириною 1,1 м. Внутрішнє приміщення могло мати розділяючі стіну з цегли товщиною 0,8 метрів, що характерно для німецьких бункерів. Внутрішні приміщення мали розміри: 6×4,5×2,3 м та 5×8×2,3 м. До бункеру була підведена електрика для освітлення та фільтровентиляційної установки й прокладено телефонну лінію. Нажаль, залишків внутрішнього обладнання не виявлено, воно було зруйновано під час підривів німецькими піонерами (інженерні частини вермахту) бункерів у березні 1944 року. Підлога бункеру знаходилась нижче рівня землі приблизно на 1 м. Особливістю бункеру № 2 було те, що фундамент будівлі не був пов'язаний зі стінами. Спочатку будівельники викопали котлован, встановили опалубку, змонтували внутрішнє армування фундаменту, все це забетонували, а потім вже на плоскому фундаменті без зв'язку з ним надбудували стіни та покриття. Це зменшує стійкість споруди від влучення вражаючими елементами боєприпасів та свідчить, що німецькі інженери не вірили, що бункер буде використовуватись по своєму прямому призначенню. Після підриву бункеру, стіни та покриття було зруйновано, залізобетонні брили відлетіли на велику відстань, а фундамент в двох частинах розколовся вздовж стін, крім цього на фундаменті залишилась частина залізобетонної внутрішньої стіни товщиною 0,8 м.

Бункер № 3, так званий «Комендантський», розташований в другій зоні біля залишків залізобетонного фундаменту дерев'яного будинку, який ймовірно належав коменданту ставки «Вервольф». За німецькою термінологією – regelbau Nr. 102 [12].

Залізобетонний бункер довжиною 14 метрів, шириною – 11,5 м, мав загальну висоту 7,3 м. Покриття посилене двотавровими балками з вмонтованими між ними смугами заліза в якості проти уламкового захисту, мало товщину 2,5 м. Товщина стін – від 2-х до 2,5 м. Вхідний коридор шириною 1,1 м. Внутрішнє приміщення могло мати розділяючі стіну з цегли товщиною 0,8 м, що характерно для німецьких бункерів. Два внутрішні приміщення мали однакові розміри – 4,5×4×2,3 м. Нажаль, залишків внутрішнього обладнання не виявлено, воно було зруйновано під час підривів німецькими піонерами (інженерні частини вермахту) бункерів у березні 1944 року [1]. Підлога бункеру знаходилась нижче рівня землі приблизно на 1 м.

Отже, залізобетонні бункери колишньої ставки «Вервольф» являють собою типові німецькі укриття-бомбосховища періоду Другої світової війни 1939-1945 рр.

Список використаної літератури та джерел

1. Держархів Вінницької області, ф. П-425, оп. 1, спр. 110, арк. 2-18.
2. Гальчак С. У лещатах «нового порядку»: населення Вінниччини під нацистським окупаційним режимом: Збірник документів і матеріалів / авт.-упоряд.: С. Д. Гальчак, В. М. Чеховський. – Вінниця: Меркьюрі-Поділля, 2013. – 336 с.
3. Кауфман Д. Фортификация Второй мировой войны 1939-1945. 3 Рейх. Крепости, доты, бункеры, блиндажи, линии обороны / Д. Э. Кауфман, Г. У. Кауфман. – М.: Эксмо, 2006. – 352 с.
4. Загородний И. Ставка Гитлера «Вервольф» в пространстве и времени / И. М. Загородний. – Винница: Консоль, 2008. – 320 с.
5. Швачко А. Ставка Гитлера на Украине / А. Швачко, Мартин М Богарт. – Киев: Агат-принт, 2013. – 128 с.
6. Швачко А. Приоткрывая завесу таинственности: ставка Гитлера «Вервольф» под Винницей / А. Швачко, Мартин М Богарт // Военно-исторический вестник «Наша Спадщина». – 2013. – С. 94-99.
7. Яровой А. Ф. Волчья логова: Адольф Гитлер на войне, в политике, в быту / А. Ф. Яровой. – М.: Детектив-Пресс, 2002. – 252 с.
8. Shvachko Andrew. Fuhrerhauptquartier «Werhrwolf» / Andrew Shvachko, Martin Bogaert // After the battle. – 2016 – № 171 – С. 38-55.
9. Franz W. Seidler. Hitler's Secret Headquarters / Franz W. Seidler, Dieter Zeigert // Greenhill Books, 2004. – 256 с.
10. Форум Smol Battle, Немецкий бункер Bärenhöhle [Електронний ресурс]. Режим доступу: <http://smolbattle.ru>
11. Regelbau.dk, Regelbau 101 [Електронний ресурс]. Режим доступу: http://www.regelbau.dk/regelbau_visbunker.asp?id=434
12. Regelbau.dk, Regelbau 102 [Електронний ресурс]. Режим доступу: http://www.regelbau.dk/regelbau_visbunker.asp?id=435

Рис. 1. Бункер в ставці «Беренхолле». Фото 1942 р.

Рис. 2. Автор на фундаменті бункеру №1, який належав Гітлеру. Фото 2015 р.

Рис. 3. Бункер № 3 (Комендантський).
Фото 1942 р.

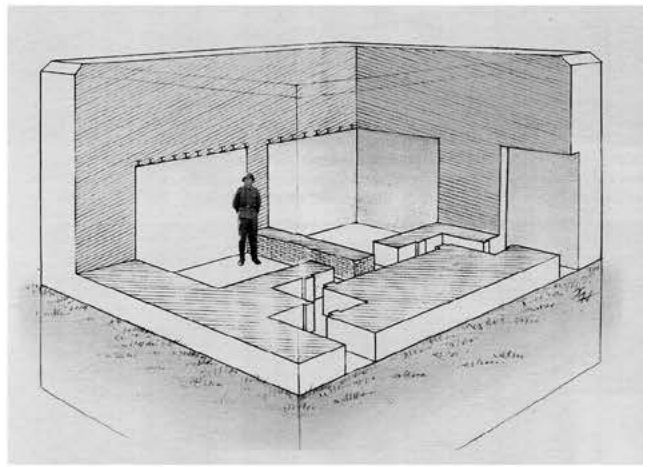

Рис. 4. Бункер № 3, аксонометричний розріз
(А.Швачко, Н.Хмель), 2013 р.

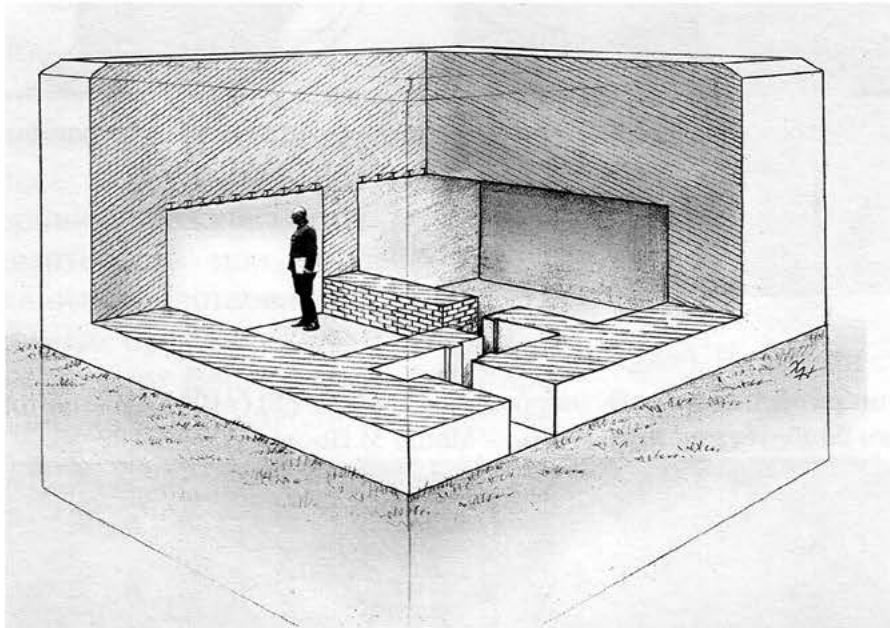

Рис. 5. Бункер № 2, аксонометричний розріз (А.Швачко, Н.Хмель), 2013 р.

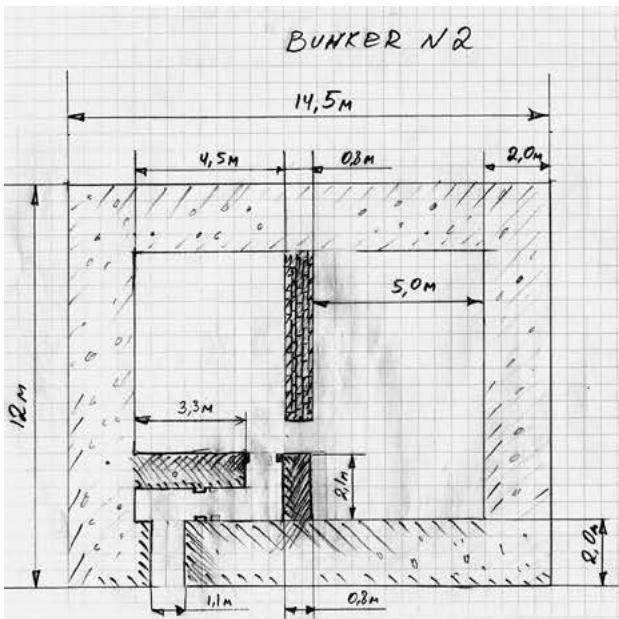

Рис. 6. Бункер № 2, план-схема виконана автором, 2013 р.

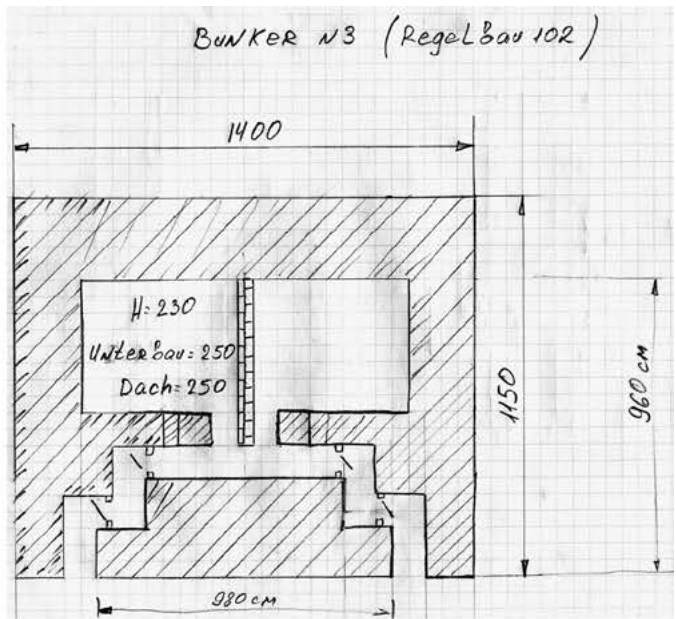

Рис. 7. Бункер № 3, план-схема виконана автором, 2013 р.

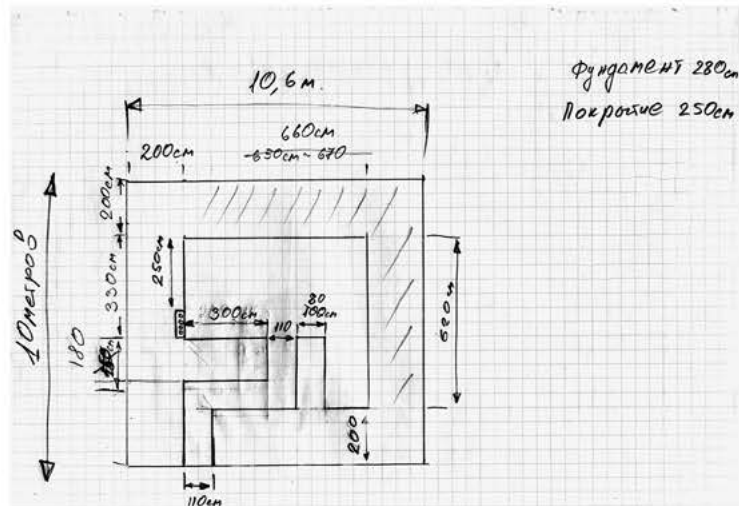

Рис. 8. Бункер №1, план-схема виконана автором, 2013 р.

Рис. 9. Бункер Гімлера, колишня ставка «Хегевальд». Фото автора, 2017 р.